



Veden viidakko

Opas Suomen järvien vesikasveihin



Kuvat ja tekstit: © Jaana Lahdenniemi, 2025 (ellei toisin mainita)

Kannessa:

Järvimaisemaa Sahalahden Kirkkojärven

Ulpukka (*Nuphar lutea*) ja ruskoärviää (*Myriophyllum alterniflorum*)

Sukeltaja arvioimassa kanadanvesiruton (*Elodea canadensis*) peittävyttä

Lahnanruohokasvusto (*Isoetes* sp.) kirkkaassa Heramaanjärven

*Mutta jos metsästä sattui risahdus kuulumaan, heti syöksyi
Lammenneiti veteen ja sukelsi alas kotiinsa. Siellä hänen
äitinsä hoiteli kukkatarhassaan pitkäkaulaisia lumpeenkukkia,
jotka kohottivat ihanat päänsä lammen pinnalle.*

Anni Swan, Merenkuningatar ja hänen poikansa (1933)

Kuvittelepa järvi ilman vesikasveja! Tiivis ruovikko ei suhisisi tulessa, koreat lumpeenkukat eivät paistattelisi kesäisessä auringonpaisteessa, ja sinisorsaperheen jutustelu ei kaikuisi kortteikon keskeltä. Vesikasvit ovat lähes yhtä olennainen osa suomalaista järvimaisemaa kuin järvi itse.

Vesikasveilla on suomalaisen sielunmaiseman koristamisen lisäksi myös ensisijaisen tärkeä tehtävä järven ekosysteemissä. Muiden kasvien tavoin vesikasvit yhteyttävät, eli sitovat ilmasta tai vedestä hiilidioksidia ja tuottavat tilalle happea. Myös kasvava kasvibiomassa sitoo itseensä hiiltä. Siten vesikasvit torjuvat ilmastonmuutosta ja pitävät omalta osaltaan huolen siitä, että sekä meillä että veden pikkuväellä riittää happea hengitettäväksi.

Tämän tärkeän työn lisäksi veden alla kasvavat kasvit muokkaavat vedenalaisesta maailmasta villin viidakon ja hauskan huvipuiston, jossa veden pikkuväen on hyvä touhuta ja leikitellä. Pikkuruiset hyönteisten toukat kieppuvat vesikasvien varsilla ja syövät niille kertyvää biofilmiä. Hieman isommat ötökät saapuvat saalistamaan pieniä toukkia, ja ne puolestaan houkuttelevat paikalle nälkäisiä kaloja.

Kaloille vesikasviviidakko tarjoaa noutopöydän lisäksi suojaosan lisääntymisalueen, sillä vesikasvien lomassa pienten kalanpoikasten on turvallista temmeltää ja kasvaa. Ja kalojen lisäksi vesikasviviidakon suojista löytävät suojaa ja ravintoa myös monet linnut, kuten nokikanat, laulujoutsenet, ruokokerttuset ja viklot. Kalasääsket ja haukat taas saalistavat kasvillisuuden suojassa lymyileviä eläimiä. Ilman vesikasvien tarjoamaa temmellyskenttää vedenalainen luonto olisi huomattavasti köyhempi ja ankeampi paikka elää.

Mutta keitä kaikkia vesikasvien villiin joukkoon kuuluukaan? Vesikasvit ovat taksonomisesti hyvin monimuotoinen ryhmä kasveja, jotka ovat ajan saatossa sopeutuneet elämään vesistöissä tai niiden rannoilla. "Vesikasvin" määritelmä myös hieman vaihtelee asiayhteydestä riippuen. Tässä oppaassa esitellään yleisimmät Suomen järvissä ja järvien rannoilla esiintyvät kasvitaksonit ja -lajit, ja kerrotaan hieman niiden esiintymisestä ja biologiasta. Oppaassa vesikasvit on ryhmitelty ns. elomuodon mukaan pohjalehtisiin, uposlehtisiin, irtokeijujiin, kelluslehtisiin, irtokellujiin, ilmaversoisiin ja rantakasveihin. Lisäksi erikseen esitellään vesisammaleet ja näkinpartaislevät. Helppolukuinen opas soveltuu mm. aloitteleville vesiluonnon tutkijoille, sukeltajille ja kaikille vesiluonnosta kiinnostuneille.

VESISAMMALEET

Mitä kummaa – sammalia vedessä? Kyllä vain, monet sammallajit viihtyvät myös veden alla. Ne muodostavat toisinaan tiiviitäkin sammalmattoja paikkoihin, joissa putkilokasvit eivät pysty kasvamaan. Vesisammalia voi löytää esimerkiksi rantakivien päältä, sekakasvustona muun vesikasvillisuuden seasta tai syvältäkin järven pimeydestä. Kirkkaassa vedessä vesisammaleet menestyvät jopa 20 metrin syvyydessä!

Vesisammalten lajinmääritys ei ole aivan helppoa, sillä tuntomerkit ovat hienovaraisia ja niitä pitää usein katsoa mikroskoopilla tai luupilla. Yksi helpoiten tunnistettavista vesisammalista on kuitenkin yleinen, roteva **isonäkinsammal** (*Fontinalis antipyretica*). Sen suurikokoiset, keskisuonettomat lehdet ovat aina kolmessa tasaisessa rivissä. Muodoltaan lehdet ovat hyvin kaarevia, kuin pieniä veneitä. **Lampisirppisammal** (*Sarmentypnum trichophyllum*) taas tuo mieleen pörröisen hiuspehkon. Vedestä nostettaessa sen pitkät, hiusmaiset lehdet menettävät muotonsa ja menevät aivan "takkuun". Luupilla katsottaessa lehden keskisuoni on vahva ja täyttää koko lehden pitkän kärjen.

Rahkasammaleet (*Sphagnum* -suku) kasvavat ensisijaisesti soilla, mutta niitäkin voi löytää myös järvestä. Rahkasammaleen erottaa muista sammalista möyheästä ulkomuodosta. Turpea muoto johtuu vettä varastoivista rahkasoluista, joiden avulla sammal pärjää myös kuivien kausien yli.

Osa sammalista ei kasva kiinni pohjassa, vaan kelluu veden pinnalla. Tällaisia ovat mm. **hankasammal** (*Riccia fluitans*) ja **sorsansammal** (*Ricciocarpos natans*), jotka viihtyvät erityisesti rehevissä järvissä.



Isonäkinsammal

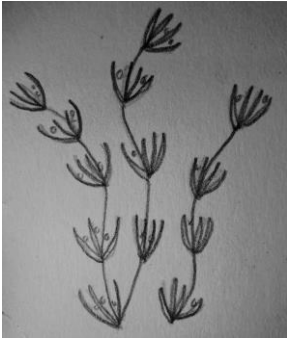


Rahkasammal



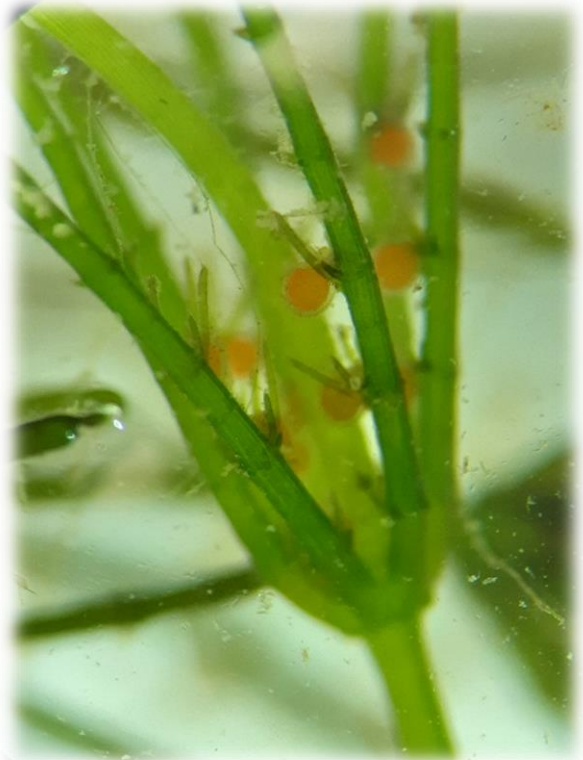
Lampisirppisammal

NÄKINPARTAISLEVÄT



Hentoina ja siroina järven pohjasta kurkistelevat pikku näkinpartaislevät jäävät helposti huomaamatta. Nämä pikku erikoisuudet ovat kuitenkin mielenkiintoisia kavereita. Ne muistuttavat ulkomuodoltaan äkkiseltään kasvia, mutta kuuluvatkin viherleviin. Näkinpartaislevillä ei ole erilaistuneita lehtiä, vartta tai juuria, vaan ne ovat muiden levien tapaan sekovartisia. Muista levistä poiketen ne kuitenkin viihtyvät pehmeillä pohjilla putkilokasvien kaverina.

Näkinpartaislevien lajirunsaus on monimuotoisinta Itämeressä, mutta myös sisävesistä voi löytää muutamia lajeja. Näkinpartaislevät jakautuvat varsinaisiin näkinpartoihin (*Chara* -suku) sekä silopartoihin (*Nitella* -suku). Suvut voi erottaa toisistaan tarkastelemalla luopilla kasvin pintarakennetta: Näkinparroilla on sekovarressaan aina pieniä nystyröitä tai piikkejä, silopartojen varsi on nimensä mukaisesti täysin sileä.



Chara -suvun näkinpartoja. Varsi ei ole täysin sileä. Oranssit pallot ovat lisääntymisrakenteita.

Näkinparroista vain yksi laji, hapranäkinparro (*Chara globularis*) esiintyy sisävesissä. Silopartoja sisävesissä voi sen sijaan esiintyä useampaakin lajia, ja niiden lajilleen määrittäminen vaatii tarkkaa lisääntymisrakenteiden tarkastelua mikroskoopilla. Näkinpartaislevien lisääntymisrakenteet ovat pieniä oransseja palloja sekovarren kiehkuroiden sisällä. Niitä ei aina ole havaittavissa, ja tällöin silopartoja ei pysty määrittämään lajilleen.

POHJALEHTISET

Kirkkaan järven pohjalla levittäytyy tiivis nurmikko, kuin Ahdin jalkapallokenttä. Nurmikon kasvit ovat pohjalehtisiä. Ne eivät komeile koolla tai mahtavuudella, vaan muodostavat vain vaatimattomia, pieniä ruusukkeita järven pohjaan.

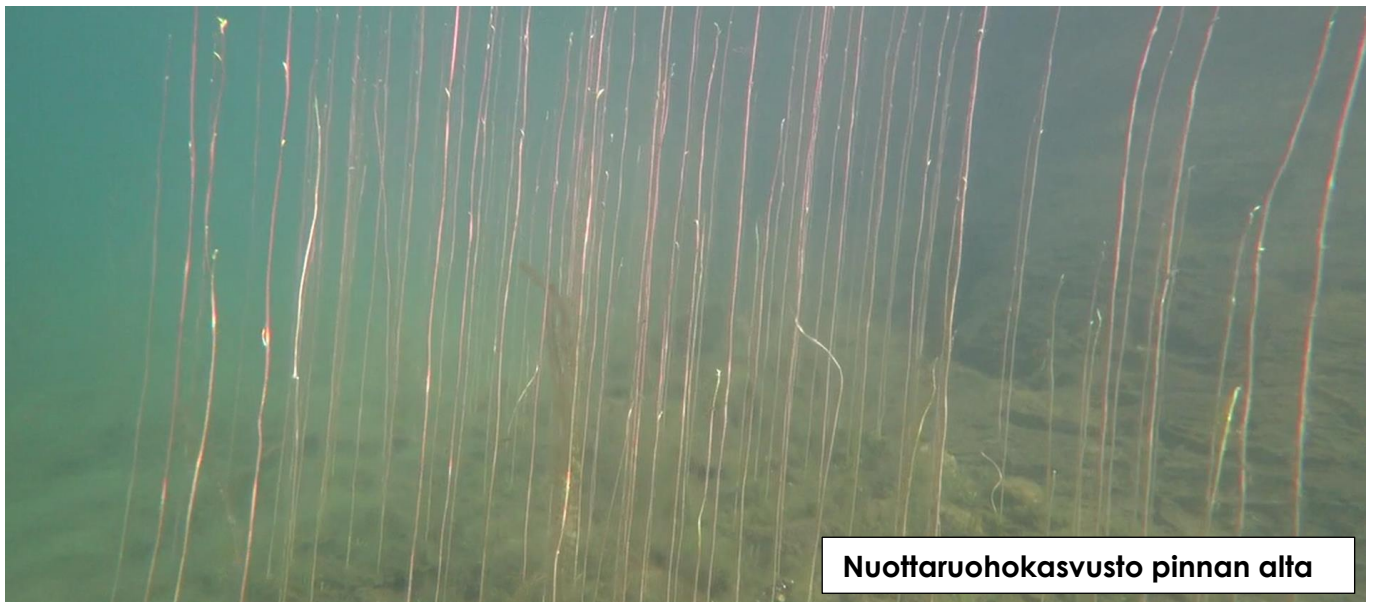
Pohjalehtiset ovat herkkää porukkaa. Ne eivät viihdy rehevöityneessä järvessä, sillä liettynyt pohja, heikko valaistus ja muiden lajien kilpailu ajaa ne nopeasti ahtaalle. Siksi pohjalehtisten runsas esiintyminen kertoo järven hyvästä tilasta. Kirkkaassa, karussa järvessä pohjalehtisiä voi esiintyä useidenkin metrien syvyydessä.



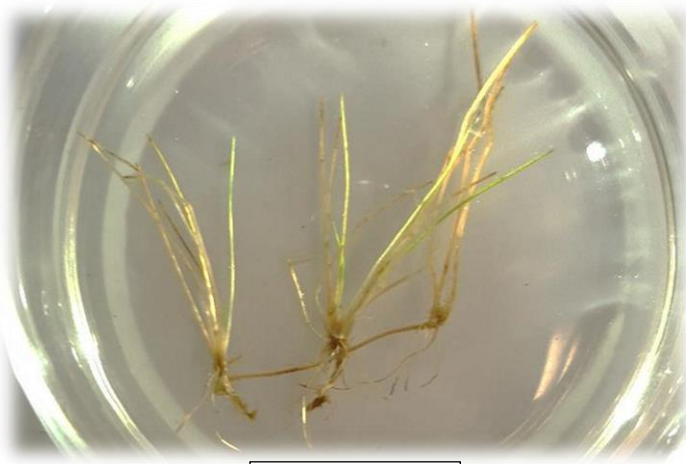
Nuottaruoho (vas), lahnaruoho (oik.)

Lahnaruohojen (*Isoetes* -suku) tiiviit ja tasaisesti suippenevat lehdet muistuttavat pieniä piikkejä. Lahnaruohoilla on ruskeat juuret, joiden perusteella ne on helppo erottaa muista pohjalehtisistä kasveista. Lahnaruohot ovat itiökasveja, eli ne eivät kuki, vaan lisääntyvät lehden tyvessä sijaitsevien itiöiden avulla.

Herkän kauniit **nuottaruohon** (*Lobelia dortmanna*) vaaleat kukat sen sijaan kohoavat kirkkaana kesäpäivänä korkealle veden pinnan yläpuolelle. Kukkiva nuottaruohokasvusto muistuttaa veden alta katsottuna nimensä mukaisesti veteen laskettua nuottaa. Nuottaruohon pohjassa sijaitseva lehtikimppu on lahnaruohoa tiiviimpi ja möyheämpi, ja kasvilla on valkoiset juuret.



Nuottaruohokasvusto pinnan alta



Hapsiluikka



Rantaleinikki (Kuva: Sturm 1796)

Pohjalehtisten piskuisimpaan porukkaan kuuluvat hento **hapsiluikka** (*Eleocharis acicularis*) sekä tyylikäs **rantaleinikki** (*Ranunculus reptans*). Ilman kukintoa ne ovat äkkiseltään melko samannäköisiä, mutta ne voi erottaa toisistaan kasvutavan perusteella: hapsiluikan rönsyt ovat pitkiä ja suoria, kun taas rantaleinikillä ne ovat kaarevia ja muistuttavat pohjassa mutkittellessaan ompelukoneen tikkejä. Tiivis rantaleinikkikasvusto rannan tuntumassa tuo mieleen hätäisesti kyhaillyn Ahdin käsityökoulun villapaidan, jossa langat hieman repsottavat.

Pinnan yläpuolella kasvava rantaleinikin keltainen kukka on helppo tunnistaa. Hapsiluikan tähkämäinen kukinto jää vaatimattomammaksi.



Nuottaruohokasvusto pinnalta

UPOSLEHTISET

Veden alla mutkittelevat uposlehtiset kasvit muodostavat pinnan alle toisinaan lähes läpitunkemattoman kasviviidakon. Niiden pehmeät varret ja pitkulaiset lehdet muistuttavat sademetsän tuuheita puita ja roikkuvia liaaneja, ja tarjoavat monipuolisen kiipeily-, ruokailu- ja lisääntymisalustan monelle veden pikkuasukille.

Mökkiläistä tai veneilijää uposkasvien runsas esiintyminen sen sijaan usein harmittaa. Sitkeät ja niljakkaat kasvit takertuvat airoihin, veneen potkuriin tai uimarin jalkoihin, ja haittaavat järven virkistyskäyttöä. Runsaaksi rehahtanut uposkasviviidakko kertoo usein myös järven ravinnepitoisuuksien kasvusta.

Villit vidat (*Potamogeton* -suku) muodostavat yleensä suuren osan järven uposkasviviidakosta. Vidat ponnistavat pintaa kohti jopa 2-3 metrin syvyydestä, ja jotkin lajit ulottavat kukintonsa pintaan. Vidoilla on sitkeä varsi ja yleensä hyvin pitkänomaiset, suorahkot lehdet.

Vitalajeja riittää moneen lähtöön: on ahvenvita, purovita, välkevita, pitkälehtivita, otalehtivita, tylppälehtivita, poimuvita, litteävita, pikkuvita... jopa kokeneen biologin sormi menee välillä suuhun vitoja määrittäessä. Lisäksi vidat muuntelevat yleensä kasvupaikkansa mukaan ulkomuotoaan, ja jotkin lajit voivat myös risteytyä keskenään. Yksi helpoiten tunnistettava vita on kuitenkin ahvenvita (*P. perfoliatus*). Ahvenvidan leveähköt lehdet ovat varressa kiinni kierteisesti, jolloin varsi näyttää ikään kuin kulkevan lehden läpi.



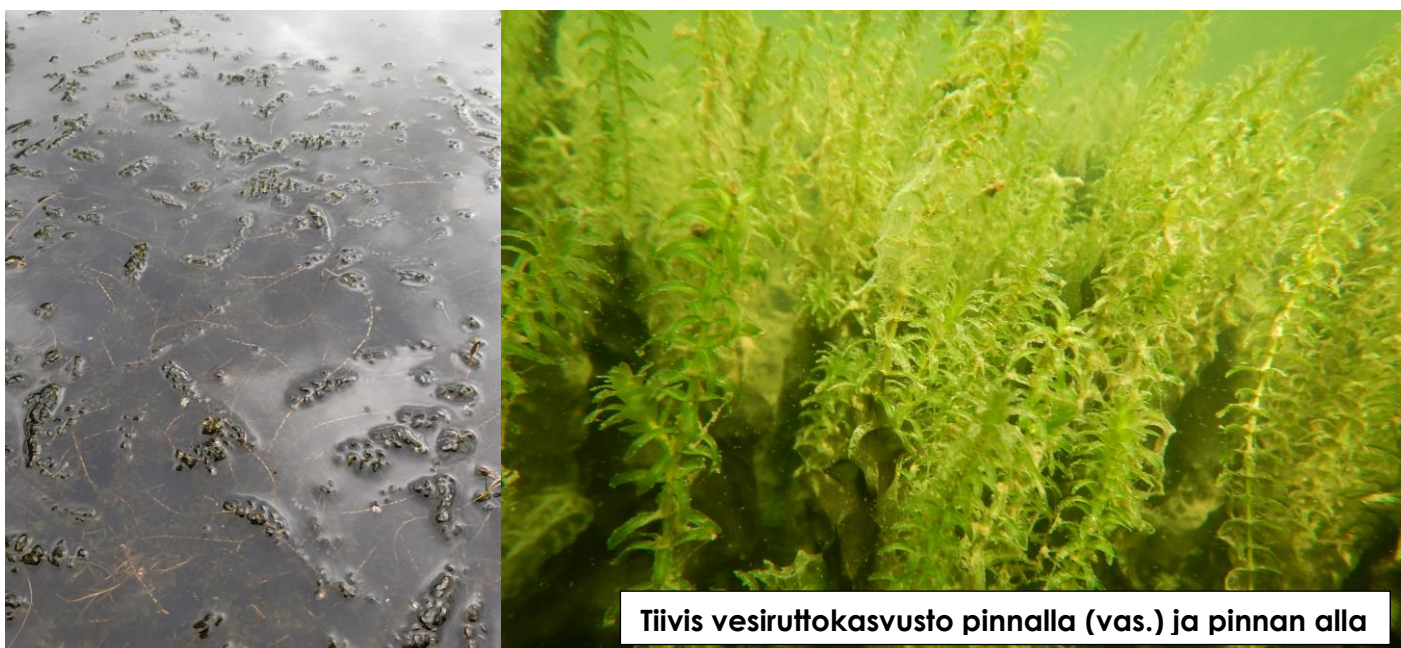
Pitkälehtivita (vas.), litteävita (kesk.), tylppälehtivita (ylh.), välkevita (alh.)

Ärviät (*Myriophyllum* -suku) ovat hieman kummallisesta nimestään huolimatta hyvin tyypillisiä uposkasveja, ja niitä esiintyy monenlaisissa järvissä. Ärviöillä on taipuisa varsi, josta pehmeät lehdet lähtevät viuhkamaisina kimppuina. Kun ärviän nostaa pinnalle, se on veltto ja menettää muotonsa. Suomen järvissä elää kolme ärviälajia: **ruskoärviä** (*M. alterniflorum*), **kiehkuraärviä** (*M. verticillatum*) ja harvinaisempi **kalvasärviä** (*M. sibiricum*).



Kanadanvesirutto (*Elodea canadensis*) on viheliäinen vieras. Vesiruttoa tuotiin aikanaan Eurooppaan Pohjois-Amerikasta, sillä se oli korean ulkomuotonsa vuoksi suosittu akvaario- ja koristekasvi. Pahaksi onneksi vesirutto kuitenkin karkasi luontoon, ja on sen jälkeen levinnyt... no, kuin rutto. Vesirutto lisääntyy pienistäkin versonkappaleista, ja sen vuoksi leviää helposti vesistöstä toiseen esimerkiksi lintujen tai veneilijöiden matkassa. Ja kun vesirutto innostuu kasvamaan, se voi täyttää jopa koko järven noin kolmen metrin syvyysvyöhykkeeltä rantaan asti. Tällöin muut vesikasvit jäävät vaille valoa ja tukehtuvat.

Kanadanvesirutto on helppo tunnistaa. Sillä on pehmeät, pyöreäkärkiset lehdet, jotka kasvavat pääsääntöisesti aina kolmen lehden kimppuina varresta.



Hentovartiset **vesitähdet** (*Callitriche* -suku) kurottelevat kohti pintaa. Ylhäältä päin katsottuna kasvusto muistuttaa aivan tähtitaivasta, ja siitä kasvisuku on saanut nimensäkin. Jotkin lajit muodostavat ylimmillä lehdillään veden pintaan pienen ruusukkeen. Pintalehdet ovat pyöreämpiä kuin upoksissa kasvavat lehdet. Vesitähdet viihtyvät järvien lisäksi myös pienissä lampareissa ja ojissa, ja joskus niiden heleänvihreä kasvusto täyttää koko lammen. Järvessä niiden kasvu jää yleensä vaatimattommaksi.

Vesitähden varressa on aina kaksi lehteä vastakkain, ja siten sen erottaa esimerkiksi kanadanvesirutosta, jolla lehdet ovat kolmen kimppuina. Vesitähden lehdet ovat myös muodoltaan tasasoukkia ja hennompia kuin vesirutolla.



Tiivis vesitähdikasvusto värjää koko lammen

Soma **järvisätkin** (*Ranunculus peltatus*) kohottaa juhannuksen aikaan pienet vaaleat kukannuppunsa veden pinnan yläpuolelle. Kukan ohella veden pinnalle nousee pari pientä kelluslehteä, mutta suurin osa kasvista on tukevasti veden alla. Vedenalaiset lehdet ovat viuhkamaisia hapsuja, ja asettuvat yleensä puolipyöreään muotoon varren ympärille. Järvisätkin viihtyy kirkkaassa vedessä, ja sen esiintyminen kertoo usein niukkaravinteisuudesta. Järvisätkin kuuluu leinikkikasveihin, ja on sukua mm. rantaleinikille. Muiden leinikkien tavoin järvisätkin on myrkyllinen.



Järvisätkin kohottaa ylimmät lehtensä veden pinnalle

IRTOKEIJUJAT

Irtokeijujat ovat vallan kummallisia kasveja, sillä niillä ei ole juuria ollenkaan. Ne lekottelevat ajelehtien vesipatsaassa ja kulkeutuvat sinne, minne kohtalo ne vie. Todellisia veden valtakunnan vapaamatkustajia siis! Juurettomuus tarjoaa vapauden matkustaa, mutta toisaalta aiheuttaa myös haasteita ravinteiden hankkimisen suhteen. Monet irtokeijujat vaativatkin ravinteikasta vettä selviytyäkseen, ja siksi niiden runsas esiintyminen kertoo usein rehevyydestä. Jotkin lajit ovat myös ratkaisseet ongelman ryhtymällä hurjiksi lihaa syöviksi pedoiksi.

Vesiherneet (*Utricularia* -suku) eivät nimestään huolimatta ole läheistä sukua herneille. Nimitys tulee vesiherneen hernemäisistä pyyntirakkuloista, joilla se saalistaa itselleen ravintoa. Pyyntirakkulat erittävät itsestään pikkueläimiä houkuttelevaa limaa, ja kun varomaton vesikirppu tai hankajalkainen erehtyy liian lähelle, kahmaisee vesiherne saaliin kitaansa. Lisäravinnon turvin vesiherneet menestyvät ilman juurakkoa.

Vesiherneitä voi ajelehtia vastaan järvissä, mutta niitä esiintyy yleisesti myös soilla, rimmissä ja kosteissa lampareissa. Lajeista yleisin on suurikokoinen **isovesiherne** (*U. vulgaris*). Hennommat **pikkuvesiherne** (*U. minor*) ja **rimpivesiherne** (*U. intermedia*) viihtyvät erityisesti kosteissa painanteissa ja soilla. Lajit erottaa toisistaan paitsi koosta, myös pyyntirakkuloiden sijainnista ja määrästä.

Vesiherneen keltaiset kukat nousevat pinnan yläpuolelle. Talvea vasten vesiherneelle muodostuu talvehtimissilmuja, jotka kestävät kylmän kauden yli ja lähtevät kasvuun keväällä.



Rimpivesihernekasvusto
on koristeellisen kaunis





Karvalehti säilyttää muotonsa pinnalla

Karvalehti (*Ceratophyllum demersum*) muistuttaa rosoista pulloharjaa tai piipunrassia. Karvalehti viihtyy erityisesti rehevissä ja ravinteikkaissa vesistöissä, joissa se voi olla kasvivyöhykkeen valtalaji. Karvalehti muistuttaa ulkomuodoltaan hieman ärviötä, mutta vedestä nostettuna se on tankea ja säilyttää muotonsa, toisin kuin ärviät.

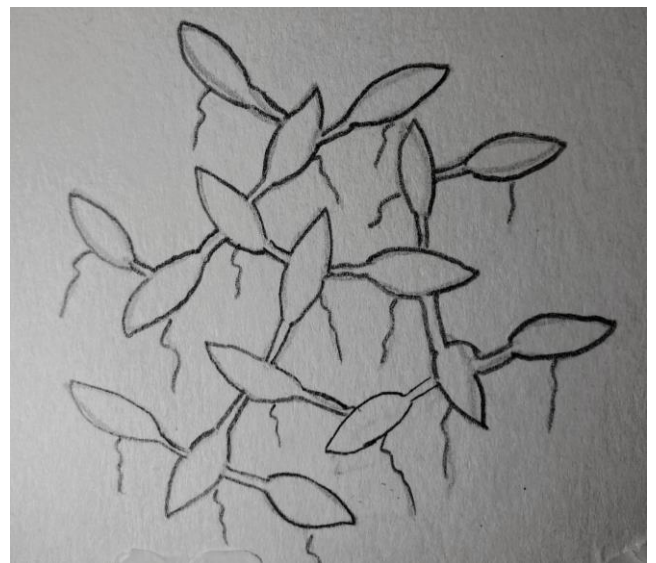
Karvalehti kukkii vain harvoin, ja sen kukat ovat pieniä, vihreitä ja vaatimattoman näköisiä. Kukat jäävät veden pinnan alle, ja kasvin siitepöly kulkeutuu veden virtausten mukana. Yleensä laji lisääntyy kasvullisesti.



Karvalehtikasvusto rehevässä järvessä

Ristilimaskan (*Lemna trisulca*) kasvusto näyttää melkoiselta sekasotkulta. Kun ristilimaskaa tarkastelee lähempää, huomaa, että kasvin litteät, pitkulaisen pukeat versot todellakin kasvavat ristikkäin toistensa päällä!

Ristilimaska jää vaatimattoman kokoiseksi, sillä versot ovat kooltaan vain noin 5-17 mm pitkiä. Ristilimaska voi kuitenkin muodostaa suuria kasvustoja, ja myös se viihtyy tyypillisesti ravinteikkaassa vedessä. Siellä se kasvaa usein iloisesti sekaisin muiden irtokeijujen sekä uposkasvien joukossa.



Ristilimaskan versot kasvavat ristikkäin

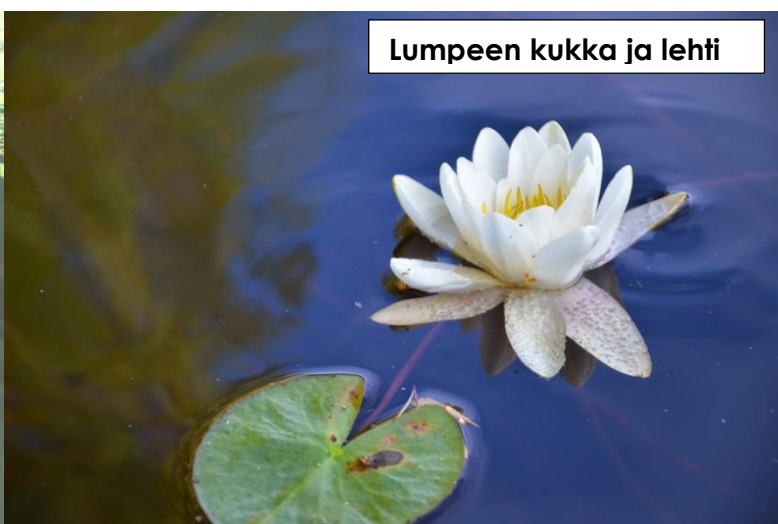
KELLUSLEHTISET

Kelluslehtiset kasvit paistattelevat päivää järven pinnalla tyynenä kesäpäivänä. Ne ulottavat uljaat lehtensä aina veden pinnalle asti, ja upoksissa kasvaa yleensä vain sitkeä varsi. Kelluvien lehtien päälle on hyvä myös vaikkapa sudenkorenon laskeutua reviiiriään pitämään. Kelluslehtisiä kasveja esiintyy hyvin monentyyppisissä järvissä, ja useat lajit viihtyvät sekä niukka- että runsasravinteisessa ympäristössä.

Ulpukat (*Nuphar lutea*) ja **lumpeet** (*Nymphaea alba*) ovat kaikille tuttuja vesikasveja. Molemmat lajit ovat hyvin yleisiä, ja keltaiset ulpukankukat sekä valkoiset lumpeenkukat ovatkin olennainen osa kesäistä järvimaisemaa. Jos kukkia ei ole, lumpeen erottaa ulpukasta lehden alapintaa tarkastelemalla: lumpeella se on usein punertava, ulpukalla vihreä. Lumpeen lehtisuonet myös haaroavat tiheämmin kohti reunaa kuin ulpukan.



Ulpukan lehden alapinta on vihreä



Lumpeen kukka ja lehti

Perinteisestä ulpukasta on myös sirompi versio, soma **konnanulpukka** (*Nuphar pumila*). Sen tunnistaa ulpukkaa pienemmistä lehdistä ja kukista, sekä hennosta karvoituksesta lehden alapinnalla. Myös lumpeita on useampia lajeja ja alalajeja: **isolumme** (*Ny. alba ssp. alba*), **pohjanlumme** (*Ny. alba ssp. candida*) ja **suomenlumme** (*Ny. tetragona*).

Palpakot (*Sparganium* -suku) muodostavat nauhamaisilla lehdillään pitkiä siimoja veden pinnalle. Palpakoita on useita eri lajeja, ja lajinmääritys on haastavaa eikä onnistu ilman kukinnan tarkastelua. Palpakot voivat myös risteytyä keskenään.

Palpakon kukka on koreisiin lumpeisiin ja ulpukoihin verrattuna vaatimaton veden pinnalla pystyssä sojottava pallerokasa, jossa hede- ja emisykeröt ovat erillään.

Jotkin palpakkolajit voivat joissain tapauksissa kasvaa myös rannalla, jolloin ne luokitellaan ilmaversoisiin kasveihin.



Palpakon kukka

Pienempiä lehtiä veden pinnalle muodostavat vitoihin kuuluvat **uistinvidat** (*Potamogeton natans*) ja **heinävidat** (*P. gramineus*), sekä **vesitattaret** (*Persicaria amphibia*) ja **keiholehdet** (*Sagittaria* -suku). Nämä kasvit menevät helposti sekaisin keskenään, ellei ole tarkkana.



Uistinvidan pyöreähköt lehdet ovat yleinen näky veden pinnalla. Heinävidan lehti taas on uistinviitaa kapeampi ja pienempi, ja sen lisäksi heinävidalla on myös uposlehtiä. Uistinvidalta uposlehdet puuttuvat. Uistin- ja heinävidan kukinto on vaatimaton, vihreä tähkä.

Vesitattaren erottaa uistin- ja heinävidasta parhaiten lehden suunitusta tarkastelemalla. Vesitattaren lehtisuonet menevät lehdessä poikittain, uistin- ja heinävidalla pitkittäin.

Vesitattaren kukinto on kirkkaan vaaleanpunainen. Vesitatar voi kasvaa myös maakasvina, ja maamuotoinen vesitatar eroaa vesimuodosta selvästi ulkonäöltään.

Keiholehtien lehdet ovat tyveltään usein hertta- tai nuolimaisia. Kukat ovat valkoisia, ja kukinto terttumainen. **Pystykeiholehti** (*S. sagittifolia*) esiintyy yleisesti myös ilmaversoisena muotona. Hieman harvemmin tavattavan **kelluskeiholehden** (*S. natans*) kelluslehdet ovat soikeita ja kapean pitkulaisia. Lajit muuntelevat paljon, ja niillä voi olla myös uposlehtiä.



IRTOKELLUJAT

Rehevän pikku lampareen pinta on täynnä pieniä vihreitä lehtiä. Kun katsoo tarkemmin, voi huomata, että lehdet eivät ole missään kiinni – ne kelluvat vapaasti veden pinnalla. Nämä kasvikunnan kummajaiset ovat irtokellujia. Ne ottavat pikkuruisilla juurillaan tarvitsemansa ravinteet suoraan vedestä, ja paistattelevat päivää veden pinnalla surffaillen. Erikoista elämäntapaa edesauttaa kasvin pieni koko, ja irtokellujat lukeutuvatkin vesikasveista pienimpiin.

Minimaalisista mitoistaan huolimatta irtokellujat voivat peittää hyvinkin suuren osan vesipinta-alasta erityisesti ravinteikkaissa järvissä ja lammissa.

Isolimaska (*Spirodrela polyrhiza*) sekä sen pikkuserkku **pikkulimaska** (*Lemna minor*) kuuluvat vesikasveista pikkuruisimpiin. Ne ovat vain muutaman millimetrin kokoisia, isolimaskan ollessa hieman pikkulimaskaa kookkaampi. Pikkulimaskalla on vain yksi, vaalea juuri, ja väriltään sen lehti on täysin vihreä. Isolimaskan lehden alapinta on punertava, ja sillä on 5-15 juurta.

Kilpukka (*Hydrocharis morsus-ranae*) muistuttaa ulkomuodoltaan minikokoista lumpeenlehteä. Iso- ja pikkulimaskan kokoon verrattuna kilpukka kuitenkin on suorastaan jättimäinen: lehden halkaisija on noin 2-5 cm. Myös kilpukka kelluu vapaasti veden pinnalla, eikä kiinnity pohjaan.



Pikkulimaskaa ruovikon seassa



Kilpukkakasvusto ylirehevässä järvessä

ILMAVERSOISET

Ryhdykkää ilmaversoiset ponnistavat tarmokkaasti ylös järven pehmeästä pohjamudasta, ja kurottavat jäykät versonsa kohti taivasta. Niiden tiheät kasvustot luovat toisinaan läpitunkemattoman viidakon sekä veden alle että pinnalle, ja siten ne tarjoavat suojapaikkoja monille selkärangattomille, kaloille, linnuille ja pienille nisäkkäille. Ilmaversoiset viihtyvät monenlaisissa järvissä, niin niukka- kuin runsasravinteisissakin. Rehevöityminen kuitenkin usein ruokkii niiden kasvua, ja rehevöityneen järven reuna-alueet voivat olla hyvin tiiviisti ilmaversoisten hallinnassa. Tiiviit ilmaversoisten kasvustot voivat myös muokata veden liikkeitä ja kiihdyttää järven umpeenkasvua.

Järviruoko (*Phragmites australis*), järvikorte (*Equisetum fluviatile*) sekä järvikaisla (*Schoenoplectrus lacustris*) menevät arkipuheissa usein iloisesti sekaisin – ruovikosta puhutaan "kaislikkona", ja kortteikosta "ruovikkona". Todellisuudessa kaikki kolme ovat kuitenkin hyvin erilaisia lajeja, vaikka kaikki ilmaversoihin kuuluvatkin.

Jykevä järviruoko voi kasvaa jopa neljä metriä korkeaksi, ja siten se on yksi kookkaimmista vesikasveista. Järviruoko on varsi on vahva ja jäykkä, ja monet linnut, kuten ruoko- ja rytikerttuset, hyödyntävät sitä pesänrakennus- ja alustanaan. Tiiviit järviruokokasvustot ovat hyvin läpitunkemattomia, ja niiden läpi eteneminen on vaikeaa tai jopa mahdotonta.

Vieraslaji isosorsimo (*Glyceria maxima*) muistuttaa ulkonäöltään hyvin paljon järviruokoa. Se on erotettavissa järviruokoista mm. lyhytsuippuisempien, alta kiiltävien lehtien, sekä umpinaisten lehtituppien perusteella.



Järviruokoa huomattavasti hennompi järvikorte on muiden kortekasvien tavoin itiökasvi. Järvikortteen varret ovat nivelikkäitä ja sisältä onttoja. Toisinaan järvikortteen varresta lähtee myös hentoja haaroja, jotka ovat kuitenkin paljon vaatimattomampia kuin pelto- tai metsäkortteella.

Napakka järvikaisla puolestaan muodostaa syvän tummanvihreitä saarekkeitä vesistöjen rannoille. Järvikaislan varsi on täyteinen ja "piiskamainen", eikä sillä järviruo'osta poiketen ole lehtiä. Kukinto on ruskea tähkä varren päässä.

Osmankäämit (*Typha* -suku) on helppo tunnistaa pamppumaisista, ruskeista kukinnoistaan. Osmankäämejä on kaksi lajia: rotevampi **leveäosmankäämi** (*T. latifolia*) ja sirompi **kapeaosmankäämi** (*T. angustifolia*). Lajit erottaa paitsi rakenteensa, myös kukintonsa perusteella: leveäosmankäämin hede- ja emikukat ovat toisissaan kiinni, kapeaosmankäämillä niiden välissä on rako.

Keltakurjenmiekan (*Iris pseudacorus*) lehdet muistuttavat hieman osmankäämien lehtiä, ja ilman kukintoa sitä voi olla vaikea erottaa osmankäämeistä. Kurjenmiekan lehti on kuitenkin muodoltaan miekkamaisen terävä, eikä sillä ole osmankäämin lehdelle tyypillistä möyheää tyviosaa.



Kapeaosmankäämi



Lamparevesikuusi

Kuusia vedessä? **Vesikuuset** (*Hippuris* -suku) eivät nimestään huolimatta ole sukua metsistämme löytyville kuusille, vaan ne ovat saaneet nimensä piikikkään kuusimaisesta ulkomuodostaan. Lajeista yleisin on **lamparevesikuusi** (*H. vulgaris*), jota voi nähdä monenlaisissa ympäristöissä. Harvinainen **nelilehtivesikuusi** (*H. tetraphylla*) on uhanalainen, rauhoitettu laji, jota esiintyy ainoastaan Pohjanlahden rannikolla. Kolmas laji on **rannikkovesikuusi** (*H. lanceolata*), ja myös sitä esiintyy vain rannikkoalueilla.

RANTAKASVIT

Kesäinen järvenranta on pullollaan toinen toistaan kauniimpaa kukkaloistoa. Monet kukkivat kasvit viihtyvät veden äärellä, ja muodostavat soman kukkakedon luonnon ystävän ihasteltavaksi. Näiden kasvien lomassa humisee myös erilaisia heiniä ja saroja. Värikäs kukkaketo tarjoaa ravintoa monille pölyttäjille ja muille rantojen pikku pörrääjille.



Ranta-alpi (*Lysimachia vulgaris*) ja **terttualpi** (*Lysimachia thrysiflora*) ovat rantojen yleisiä, keltakukkaisia kasveja. Niillä on liereä varsi ja ehytlaitaiset, teräväkärkiset lehdet. Ranta-alpin kukinto on aina varren päässä, terttualpi taas pitää kukkansa "kainalossa" lehtien alla. Myös ilman kukkaa kasvit ovat tunnistettavissa: terttualpin lehdet ovat hieman kapeammat, niissä on tummia pilkkuja ja ne ovat yleensä varressa vastakkain. Ranta-alpi on rotevampi, sen lehdet ovat leveämpiä ja sijaitsevat varressa vastakkain tai kolmen ryhmissä.

Rotevalla **rantakukalla** (*Lythrum salicaria*) on nelisärmäinen varsi, joka on yleensä hienokarvainen. Lehdet ovat ehytlaitaiset. Rantakukan purppuranpunaiset, varren päässä sijaitsevat kukat hehkuvat rannoilla loppukesästä heinä-elokuussa.

Rantayrtin (*Lycopus europaeus*) kukat ovat valkoiset ja sijaitsevat lehtien tyvessä. Rantayrtin lehdet ovat voimakkaan hammaslaitaiset.

Rantamintun (*Mentha arvensis*) lehdissä hammaslaitaisuus on vähäisempää kuin rantayrtillä, ja ryppäinä varressa sijaitsevat kukat ovat vaaleanvioletit. Kasvi myös tuoksuu mintulta.



Kurjenjalan (*Comarum palustre*) purppuran-punaiset kukat ovat yleinen näky soilla ja rannoilla. Pitkäliuskaiset lehdet ovat asettuneet symmetrisesti kaksi- tai kolmepariseen lehtilapaan, ja lehdissä on hampainen reunus.



Kurjenjalka

Punaisenvioletit kukat löytyy myös **punakoisolta** (*Solanum dulcamara*), joka on yleinen kasvi etenkin tiheissä rantapensaikoissa ja ruovikoissa. Koko kasvi ja varsinkin sen kirkkaanpunaiset marjat ovat myrkyllisiä. Punakoison lehtilavan tyvestä lähtee yleensä 2-4 pienempää, erillistä lehtiliuskaa.



Punakoiso



Myrkkyykeiso

Myös **myrkkyykeiso** (*Cicuta virosa*) kuuluu nimensä mukaisesti rantojen myrkyllisimpiin kasveihin. Moni sekoittaa valkokukkaisen myrkkyykeison muihin putkikasveihin, kuten vaarattomaan koiranputkeen. Lajit on helpoin erottaa lehtien perusteella: myrkkyykeisolla on sahalaitaiset, pitkäliuskaiset lehdet. Koiranputken lehdissä taas on pienet liuskat, minkä vuoksi lehti muistuttaa hieman saniaista.

Rentukka (*Caltha palustris*) on yleinen näky erityisesti ojan pientareilla. Rentukka kukkii jo alkukesällä, jolloin sen keltaiset kukat erottuvat maastosta helposti.

Rusokkeja (*Bidens* -suku) voi löytää monenlaisista elinympäristöistä, mutta erityisesti ne suosivat typpipitoista maaperää. Rusokkien keltaisenruskeat, mykerömäiset kukat on helppo tunnistaa.

Ratamosarpio (*Alisma plantago-aquatica*) on kookas rantakasvi, joka voi kasvaa jopa metrin mittaiseksi. Sen kukinto on pitkähaarainen, ja pienet vaaleat kukat asettuvat säteittäisesti, jolloin kukinto muistuttaa muodoltaan joulukuusta. Ratamosarpion lehden muoto muistuttaa kotoisaa piharatamoa.



Nuokkurusokki

Tässä vaiheessa rantakasvien lista alkaa olla jo lähes hengästyttävä. Eikä se vielä tähän lopu! Muita rannoilla yleisiä, kukkivia kasveja ovat mm. pienet ja sirot **matarat** (*Galium* -suku), violettikukkaiset **luhtavuohennokat** (*Scutellaria galericulata*) ja mehevälehtiset **suovehkat** (*Calla palustris*).

Suorannoilla ja rantaluhdissa kukoistavat kolmisormisista lehdistään tunnistettavat **raatteet** (*Menyanthes trifoliata*) ja maitohorsmalle sukua olevat **suohorsmat** (*Epilobium palustre*). Myös **suoputken** (*Peucedanum palustre*) porkkanan lehteä muistuttavat lehdet ja koiranputkea muistuttavat kukinnot ovat yleinen näky. Rantakasvien monimuotoinen viidakko tarjoaa lähes loputtomasti tutkittavaa ja opittavaa.



Sirot **sarat** (*Carex* -suku) ovat hyvin yleisiä monenlaisilla rannoilla ja soilla. Sarat eivät koreile kukkaloistolla, sillä ne ovat tuulipölytteisiä, eikä niiden tarvitse houkutelua pölyttäjiä luokseen. Saroilla on teräväsärmäiset lehdet, jotka viiltävät helposti haavan sormeen.

Sarojen tähkässä sijaitsevia emikukkia suojaavia rakenteita kutsutaan pullakoiksi. Pullakon muoto, tähkän rakenne sekä emin luottien määrä ovat tärkeitä tuntomerkkejä sarojen lajintunnistuksessa. Saralajeja on toisinaan hyvin vaikea erottaa toisistaan, ja lähes aina niiden tunnistaminen vaatii pullakon tarkastelua luupilla. Muutama laji on kuitenkin suhteellisen helppo oppia tunnistamaan.



Pullosara (*C. rostrata*) on rantojen yleisin saralaji. Sen pullakot ovat "pullomaisia" eli pulleita ja jyrkästi päätä kohti kapenevia. Emikukasta lähtee aina kolme luottia, jotka näkyvät valkoisina hapsuina pullakon päässä.

Viiltosaran (*C. acuta*) lehden poikkileikkaus on M-kirjaimen mallinen. Viiltosaran pullakot ovat litteäköjä, ja emistä lähtee kaksi luottia. Viiltosara on kookas ja muodostaa usein tuuheita mättäitä.



Vesisara, nuijamaiset, lyhytperäiset tähkät



Jouhisara, karvaiset pullakot

Vesisaran (*C. aquatilis*) pullakot ovat viiltosaran tavoin litteitä. Viiltosarasta poiketen sen emitähkät kuitenkin ovat muodoltaan nuijamaisia ja ns. lyhytperäisiä, eli niissä ei juuri ole vartta. Lisäksi vesisaran lehtien poikkileikkaus on V-kirjaimen mallinen.

Jouhisaran (*C. lasiocarpa*) pullakot ovat karvaisia, ja sen lehdet ovat hyvin kapeat ja jouhimaiset. **Varstasara** (*C. pseudocyperus*) on hieman harvinaisempi saralaji, jonka emitähkät ovat hyvin tasapaksuja, tiiviitä ja selvästi nuokkuvia.

Menitkö sekaisin? Ei hätää, sarojen lajintunnistuksen oppii kyllä, mutta se vaatii hieman aikaa ja paneutumista.



Varstasara, tiiviit, nuokkuvat tähkät



Mutaluikka (vas.),

Rantaluikka (oik.)

Myös **mutaluikka** (*Eleocharis mamillata*) ja **rantaluikka** (*E. palustris*) kuuluvat sarakasveihin. Ne kasvavat rannalla tai matalassa vedessä, ja ovat sukua pohjalehtisenä viihtyvälle hapsiluikalle. Ulkonäöltään muta- ja rantaluikka muistuttavat pientä pensseliä tai tulitikkua. Luikilla ei ole lehteä, ja sileän varren päässä töröttää vain pieni, tähkämäinen kukinto.

Mutaluikka ja rantaluikka on melko vaikea erottaa toisistaan. Yleisesti ottaen mutaluikka on väriltään hieman vaaleamman vihreä kuin rantaluikka, ja rantaluikalla on myös jäykempi varsi. Lajien varma erottaminen toisistaan vaatii kuitenkin kukinnon avaamista ja tarkkaa mikroskopiointia.



Sarojen ja luikkien seurana rantavyöhykkeen tuulessa huojuu myös erilaisia heiniä. Tyypillisimpiä ovat **kastikat** (*Calamagrostis* -suku). Kastikat ovat kookkaita, jopa 1,5 metriä korkeita, ja niillä on tuuhea kukinto eli röyhy. Kastikoiden ontossa varressa on täyteisiä nivelkohtia eli solmuja, joiden määrä on tärkeä lajituntomerkki.

Erityisesti kolme kastikkalajia viihtyy vesistöjen äärellä: **hietakastikka** (*C. epigejos*), **corpikastikka** (*C. phragmitoides*) ja **viitakastikka** (*C. canescens*). Hietakastikan erottaa muista solmujen lukumäärän perusteella: hietakastikalla on varressaan vain 3-4 solmua, viita- ja corpikastikalla niitä on tyypillisesti enemmän. Corpi- ja viitakastikan varma erottaminen toisistaan on hankalampaa, mutta yleisesti ottaen corpikastikka on viitakastikkaa rotevampi ja tuuheampi.

Muita rantavyöhykkeellä asustavia heiniä ovat mm. **ruokohelpi** (*Phalaris arundinacea*), **oijasorsimo** (*Glyceria fluitans*), sekä erilaiset **röllit** (*Agrostis* -suku).

Lähteitä ja lisää luettavaa:

Hämet-Ahti, L. (toim.) 1998. Retkeilykasvio. Helsingin Yliopisto

Koponen, T., Karttunen, K. & Piippo, S. 1995. Suomen vesisammalkasvio. Suomen Sammalseura, Helsinki

Laine, J., Sallantausta, T., Syrjänen, K. & Vasander, H. 2020. Sammalten kirja. Metsäkustannus.

Mossberg, B. & Stenberg, L. 2005. Suuri Pohjolan kasvio (2. painos). Suom. Vuokko, S. & Väre, H.. Tammi

Schou, J.C., Moeslund, B., Weyer, K., Wiegand, G., Lansdown, R.V., Holm, P., Baastrop-Spohr, L., Sand-Jensen, K. 2023. Aquatic Plants of Northern and Central Europe including Britain and Ireland. WILDGuides

Pohjolan kasvien pauloissa – Kuvia ja kuvauksia pohjoismaisista kasveista:

<https://pohjolankasvienpauloissa.com/>

Pohjolan kasveja Pinkka-palvelussa:

<https://pinkka.laji.fi/pinkat/#/pinkkas/2>

